

ROȘIA MONTANĂ _ PATRIMONIUL CONDAMNAT

Drd. arh. Lorin NICULAE

Patrimoniul arheologic, istoric și natural al Roșiei Montane, unic în plan mondial, se află în pericol iminent prin prisma declarației de includere a proiectului minier, în forma lui actuală, în programul de guvernare (1).

Tăul Mare și Roșia Montană. În stânga, masivul Cărnic

Proiectul la care se referă domnul ministru al economiei a generat, începând cu anul 2000, cel mai mare protest împotriva distrugerii unui patrimoniu cultural unic, protest semnat de 1038 de instituții academice și personalități culturale și științifice din întreaga lume. În 2008, la Torino, Uniunea Internațională a Arhitecților a emis o rezoluție fermă, prin care se solicită:

„1. Imediata oprire a tuturor demolărilor și lucrărilor de construcție în situl Roșia Montană, cu excepția lucrărilor de conservare, până la adoptarea unei noi strategii și a unui regulament urban al zonei.

2. Revizuirea politicilor locale și regionale corespunzător principiilor dezvoltării durabile, plecând de la o viziune orientată către viitor și interesul pe termen lung al locuitorilor comunităților, bazate pe resursele naturale și culturale excepționale ale sitului Roșia Montană.

3. Inițierea procedurilor necesare pentru înscrierea Roșiei Montane pe Lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

4. Protejarea sitului în acord cu legislația specifică națională și internațională.” (2)

Opoziția ireconciliabilă dintre promotorii proiectului minier și instituțiile academice, științifice și culturale, între care L'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Paris, directorii școlilor naționale din Roma, ICOMOS, Institutul Arheologic German, Academia Română, The International Council on Monuments and Sites, ICOM, the International Council of Museums, ARA, OAR, UAR, UIA, UAUIM, are la bază faptul că proiectul minier presupune distrugerea unui vast patrimoniu arheologic, istoric și natural, precum și strămutarea persoanelor.

În anexele la Legea nr. 5 din 6 martie 2000 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național – Secțiunea a III-a – zone protejate, Roșia Montană figurează cu patru monumente ale naturii, cu monumente și ansambluri de arhitectură, reprezentate de centrul istoric al comunei și de galeriile miniere romane, cu monumente de arhitectură populară. În plus, Roșia Montană, în ansamblu, este încadrată în unitățile administrativ teritoriale cu concentrație foarte mare a patrimoniului construit cu valoare culturală de interes național (3). Mai mult, Roșia Montană apare și pe lista monumentelor istorice publicată în M.O. nr. 646 bis din 16 iulie 2004, după cum urmează:

- *la categoria I, cu 7 monumente, toate din epoca romană: „Situl arheologic Alburnus Maior-Roșia Montană”, „Așezarea romană de la Alburnus Maior, zona Orlea”, „Exploatarea minieră romană de la Alburnus Maior, Masivul Orlea”, „Vestigiiile romane de la Alburnus*

Maior, zona Carpeni”, „Incinta funerară romană din zona Tău Găuri”, „ Galeria „Catalina Monulești” din zona protejată a centrului istoric al localității”, „Galeriile romane din Masivul Cârnic, punct Piatra Corbului”;

- *la categoria a II-a, cu 42 monumente: „Biserica „Adormirea Maicii Domnului””, „Centrul istoric al localității (Târgul satului, Piața, Cartierul Berg, Str. Brazilor și zona din amonte de Piața, spre lacuri)”, „Casa parohială ortodoxă”, „Casa cu spațiu comercial, azi primărie” și încă 38 case;*

- *la categoria a III-a, cu „Monumentul comemorativ al lui Simion Balint (în cimitirul bisericii „Adormirea Maicii Domnului)””.*

Despre valoarea excepțională a patrimoniului Roșiei Montane s-a scris foarte mult. Prezint anexat o sinteză, precum și un scurt istoric al cercetărilor arheologice și deciziilor forurilor de resort, cuprinse în informarea pe care dl. prof. dr. Ioan Piso a făcut-o cu ocazia vizitei fostului ministru al Culturii, dl. Paleologu, la Roșia Montană, pe 18 iulie 2009 (4).

Pe 18.02.2010, doamna Csilla Hegedus, consilieră a ministrului Culturii, referindu-se la includerea Roșiei Montane în patrimoniul UNESCO, a precizat că: „Ministerul Culturii analizează acum includerea Roșia Montană pe lista tentativă a României. Modalitatea de includere în patrimoniul mondial este acum analizată de specialiștii ministerului. În acest an vom lua o decizie”.

Deși mesajul este încurajator pentru salvarea patrimoniului condamnat de ministrul economiei, el nu reprezintă altceva decât începutul unor proceduri foarte laborioase și de lungă durată. Dacă nu se vor lua măsuri urgente de conservare și refacere a patrimoniului Roșiei Montane, riscăm ca în câțiva ani să nu mai avem, literalmente, ce proteja.

Până la clasarea definitivă a Roșiei Montane în patrimoniul UNESCO, e foarte important să nu uităm ce se poate întâmpla în cazul demarării proiectului minier, în forma lui actuală. Așa cum se reliefează în Declarația Academiei Române, din 3.11.2009, punctul 2, „distrugea comunității Roșia Montană, veche de peste 2000 ani, prin strămutarea populației, demolarea unor clădiri (inclusiv monumente istorice), biserici și mutarea unor cimitire este inacceptabilă și amintește de o perioadă pe care am considerat-o încheiată.”

Nu voi intra în detalii, nici în critica foarte întemeiată a raportului de evaluare a impactului asupra mediului aferent proiectului, ci voi apela la o analogie, ca o concluzie a prezentului material. Vă rog să priviți planul Bucureștiului, pe care se suprapune cu aproximație zona împrejmuită a viitorului proiect minier de la Roșia Montană.

Galerie vizitabilă în Muzeul mineritului

Monument circular roman

Galerie exploatată prin tehnica "foc și apă",
Văidoaia, Roșia Montană

Acces în mină

Valea Cornei urmează să fie transformată în iaz de decantare

Tăul Țarină

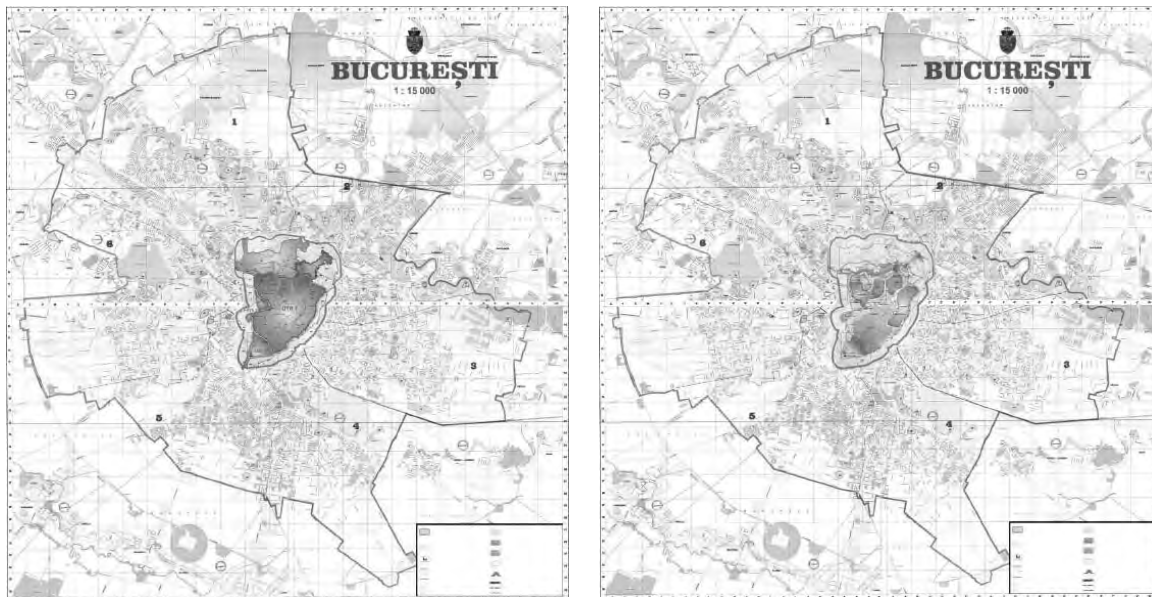

Vârful masivului Cârnic

Monument istoric în colaps

Prin aplicarea acestui proiect enorm, prin care România pierde definitiv un patrimoniu unic, un sit istoric foarte valoros și un peisaj natural excepțional, noi, bucureștenii, am renunța la întregul centru, de la Lacul Herăstrău până la parcul Carol și de la Gara de Nord până în Colentina. Am accepta la București un iaz de decantare a cianurilor cât Lacul Morii, o carieră deschisă cât cartierul Drumul Taberei și halde de steril lungi de 2 km? Am accepta extirparea acestei inimi a capitalei?

Fotografiile care ilustrează acest text aparțin autorului.

Note

- 1 Declarația ministrului economiei, dl. Adrian Videanu, din decembrie 2009: „Vrem să includem în Programul de Guvernare demararea cât mai rapidă a proiectului Roșia Montană pentru că piața aurului favorizează asemenea proiecte.”
- 2 Rezoluția UIA Privind Roșia Montană 4 iulie 2008

**Alburnus Maior - Roșia Montană, România,
un sit cultural de importanță deosebită aflat sub amenințarea
unei dezvoltări miniere în carieră deschisă**

Preambul

Conștienți de responsabilitatea pe care o poartă arhitecții pentru dezvoltarea durabilă și armonioasă a comunităților, pentru bunăstarea locuitorilor care le alcătuiesc, Angajați în întărirea identității locale, regionale și de mare întindere prin protejarea peisajelor culturale și, în general, prin patrimoniu cultural ca resursă esențială pentru un viitor coerent și prosper al comunităților,

Reamintind principiile tuturor convențiilor, recomandărilor, declarațiilor și cartelor pentru protecția patrimoniului cultural ale ICOMOS și UNESCO,

Văzând că puternicul sprijin științific și moral internațional la păstrarea patrimoniului cultural unic al Roșiei Montane este format dintr-o largă gamă de instituții și organizații — cum ar fi Academia Română, cultele religioase din România, ICOMOS, Europa Nostra și multe altele, Luând în considerare repetatele rezoluții ale ICOMOS, adoptate de Adunarea Generală la ultimele sale trei reuniuni, ținute la Madrid, Spania (2002), Victoria Falls, Zimbabwe (2003 și Xi'an, China (2005), rezoluția Conferinței ICOMOS care a avut loc în Pecs, Ungaria (mai 2004), Declarația ICAHM asupra conceptului de minerit la Roșia Montană, dată în Lyon, Franța (septembrie 2004),

Referitor la Rezoluția privind situl Alburnus Maior — Roșia Montană adoptată în București, în iunie 2007 de către UIA și ACE împreună cu organizațiile profesionale din România — OAR, UAR și Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” București,

Afirmând excepționala valoare a sitului istoric Alburnus Maior — Roșia Montană, peisaj cultural definit de suprapunerea vestigiilor aparținând unuia din cele mai importante sisteme de galerii miniere din lumea romană, continuu extins în perioadele medievală și modernă și vestigiilor sistemelor hidrotehnice și ale orașului minier tradițional,

În fața proiectului de exploatare minieră inițiat de Roșia Montană Gold Corporation, al cărui efect ar fi, după o operațiune intensivă de nu mai mult de un deceniu, dispariția aproape a tuturor resurselor valoroase și unice ale zonei — patrimoniul cultural și natural al sitului Roșia Montană,

Considerând campania de demolare extensivă urmărită de compania minieră, care a condus la pierderi irecuperabile ale diversității și relevanței sitului,

Rezoluție

Noi, participanții la cel de-al XXIII-lea Congres al Uniunii Internaționale a Arhitecților din Torino, Italia,

Cerem autorităților române și comunității internaționale:

1. Imediata oprire a tuturor demolărilor și lucrărilor de construcție în situl Roșia Montană, cu excepția lucrărilor de conservare, până la adoptarea unei noi strategii și a unui regulament urban al zonei.
2. Revizuirea politicilor locale și regionale corespunzător principiilor dezvoltării durabile, plecând de la o viziune orientată către viitor și interesul pe termen lung al locuitorilor comunităților, bazate pe resursele naturale și culturale excepționale ale sitului Roșia Montană.
3. Inițierea procedurilor necesare pentru înscrierea Roșiei Montane pe Lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.
4. Protejarea sitului în acord cu legislația specifică națională și internațională.

Torino, 4 iulie 2008”

(3) Extras din anexele la Legea nr. 5 din 6 martie 2000 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național – Secțiunea a III-a – zone protejate, publicată în M.O. Partea I Nr. 152 din 12 aprilie 2000:

în Anexa nr. I

ZONE NATURALE PROTEJATE DE INTERES NAȚIONAL ȘI MONUMENTE ALE NATURII

Rezervații și monumente ale naturii:

Piatra Despicăță (Comuna Roșia Montană - 0,20 ha)

2.60 Avenul din Hoanca Urzicarului PN –F (Comuna Roșia Montană, satul Vârtoș - 1,00 ha)

2.83 Piatra Corbului (Comuna Roșia Montană – 5,00 ha)

în Anexa nr. III

1. Monumente și ansambluri de arhitectură

g) Ansambluri urbane

g)3 Centrul istoric (Comuna Roșia Montană, satul Roșia Montană)

l) Arhitectura industrială; amenajări căi de comunicație

l)1. Galeriile romane ale exploatărilor miniere aurifere (Comuna Roșia Montană, satul Roșia Montană)

m) Monumente de arhitectură populară (locuințe sătești)

m)2. Case - secolele al XVIII-lea - al XIX-lea (Comuna Roșia Montană, satul Roșia Montană)

II. UNITĂȚI ADMINISTRATIV-TERITORIALE CU CONCENTRARE FOARTE MARE A PATRIMONIULUI CONSTRUIT CU VALOARE CULTURALĂ DE INTERES NAȚIONAL

Județul ALBA

Comune (...., Roșia Montană,)

(4) În informarea pe care dl. prof. dr. Ioan Piso a făcut-o cu ocazia vizitei fostului ministru al Culturii, dl. Paleologu, la Roșia Montană, pe 18 iulie 2009, se arată următoarele:

„Explicația interesului pentru Roșia Montană este că, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, în galeriile romane de aici au fost descoperite câteva zeci de tăblițe cerate care cuprind în majoritate contracte de vânzare-cumpărare. Aceste tăblițe constituie una dintre sursele dreptului roman. Or, se știe că dreptul roman este una dintre cele mai prețioase moșteniri pe care antichitatea clasică a lăsat-o lumii moderne. Prin urmare, pentru oricine studiază, indiferent unde în lume, dreptul sau disciplinele legate de antichitate, Alburnus Maior este o noțiune clară. În zecile de kilometri de galerii romane rămase necercetate s-ar putea găsi noi tăbliț, care să sporească faima Roșiei Montane și a antichităților României.

Colonizarea zonei aurifere este un capitol distinct al romanizării Daciei. Traian este cel care a invitat aici populații întregi din Dalmația și din hinterland-ul panonic (Sardeates, Pirustae, Baridustae, Maniates, Ansi), spre a exploata minele de aur în interesul fiscului imperial. (...) Noii veniți au adus cu ei organizarea de acasă în vici și kastella, conduse de principes. Fiecare așezare se compunea din locuințe, cel puțin un templu, cimitir și puțurile sau galeriile exploatare. Așezările erau părăsite pe măsura epuizării filoanelor. Ele se păstrează în condiții excelente, ceea ce nu este cazul cu așezări similare din restul Imperiului Roman, care au fost distruse de locuiri mai recente. La Roșia Montană avem ocazia unică de a afla cum arătau așezările de mineri în secolul al II-lea d. Cr. Pentru asta trebuie în mod obligatoriu dezvelite

toate elementele, iar înaintea săpăturilor propriu-zise trebuie făcute fotografiile aeriene și cercetări de rezistivitate a solului. Cercetările preventive nu au ținut seama de aceste reguli. Un alt punct de interes îl reprezintă exploatarea aurului în epoca preromană. Dacii erau vestiți pentru bogăția lor în aur, dar, conform opiniei comune, ei exploatau aurul exclusiv din nisipul aurifer. Iată însă că echipa franceză condusă de D-na Béatrice Cauet a putut data câteva grinzi din galeriile Muntelui Cârnic înainte de cucerirea romană. Pe de alta parte, s-a putut stabili că aurul din care provin celebrele de-acum brățări dacice provine nu numai din nisipul aurifer, ci și direct din filoane. Asta înseamnă fie că dacii stăpâneau tehnica exploatarea aurului prin galerii, cum crede D-na Cauet, fie că au adus pentru asta inginerii romani, cum sunt eu înclinat să cred. Toponimia este în întregime dacică (Alburnus, Immenosum, Deusara etc), dar, din cauza cercetărilor insuficiente, nicio așezare dacică sau predacică nu a fost încă descoperită.

Pentru știința și pentru turismul internațional, cele mai importante par a fi galeriile romane. Echipa D-nei Cauet a cercetat în Muntele Cârnic 70 km de galerii, printre care cel puțin 7 km de galerii romane, unice ca frumusețe și complexitate. Aceeași cercetătoare franceză a avut ideea de a reproduce unele dintre aceste galerii în Franța. Mesajul este clar: dacă noi suntem atât de proști încât să distrugem niște monumente unice, ele trebuie salvate într-o formă sau alta într-o țară mai civilizată! (...)

Conform noii Legi a Minelor, nr. 85 din martie 2003, Art. 11, alin. 1: „Efectuarea de activități miniere pe terenurile pe care sunt amplasate monumente istorice, culturale, religioase, situri arheologice de interes deosebit, rezervații naturale,...., precum și instituirea dreptului de servitute pentru activități miniere pe astfel de terenuri sunt strict interzise.” Mai departe, la Art. 11, alin. 2, se adaugă: „Excepțiile de la prevederile alin. 1 se stabilesc prin hotărâre a Guvernului, cu avizul autorităților competente în domeniu și cu stabilirea de despăgubiri și alte măsuri compensatorii.” Or, cum Roșia Montană a fost declarată prin Legea 5/2000 monument de valoare excepțională, săpăturile de salvare nu trebuiau să continue fără ca guvernul României să fi clamat interesul național în această investiție. Nu a făcut-o și nici nu o putea face, fiindcă proiectul este unul privat și reprezintă interese private.(...)

Ministerul Culturii a încălcat și legislația europeană, de pildă Convenția Europeană pentru Protecția Patrimoniului Arheologic de la La Valetta 1992, pe care România a semnat-o și care prevede “a se dispune măsuri susceptibile de a favoriza conservarea integrală a ansamblurilor istorice și a patrimoniului mobil al acestora, prin menținerea integrității întregului

ansamblu și prin înscrierea în inventar a bunurilor descoperite”. (...)

Așa se face că în anii 2001-2002 la Roșia Montană a fost cercetată arheologic o suprafață de 2,2 ha. Totuși, au fost eliberate certificate de descărcare arheologică pentru 1100 ha. Din aceasta suprafață nu a fost deci cercetat decât 2 la mie! Nu pretind că ruinele ar fi continuate, dar raportul dintre suprafața cercetată și cea cedată sfidează oricum bunul simț. Pe deasupra, au fost făcute intenționat numeroase secțiuni în halde de steril, pentru a se dovedi că nu-i nimic de găsit.

Înșuși modul de abordare a cercetărilor arheologice a fost profund greșit. Deși fondurile de cercetare erau foarte generoase, nimeni nu s-a gândit să facă (mă refer la anii 2001-2002, deci la cele 1100 ha) fotografii aeriene sau să cerceteze structurile arheologice prin măsurarea rezistenței solului. Apoi, fiecare așezare de mineri din epoca romană se compunea din locuințele minerilor, cel puțin un templu, cimitir și gura de intrare în galerii. Dintr-o așezare a fost săpat un cimitir, din alta un templu, din alta două sau trei locuințe, fără a se acorda atenție habitatului. Rezultatele cumulate pot apărea spectaculoase, dar privite cu atenție ele sunt cu totul insuficiente.(...)

În decembrie 2003 o Comisie Națională de Arheologie obedientă a recomandat descărcarea de sarcină arheologică a muntelui Cârnic, excepție făcând o mică porțiune care ar urma oricum a fi distrusă în urma exploziilor. Aici, o echipă franceză de arheologi descoperise 70 km de galerii, dintre care 7 km de galerii romane. Ministerul Culturii, fără a sta pe gânduri, a acordat companiei canadiene în mod oficial descărcarea Muntelui Cârnic în ianuarie 2004. Au rămas, pe de altă parte, complet necercetate zecile sau sutele de kilometri de galerii de sub ceilalți munți care urmează a fi sacrificați. (...)

În concluzie aș dori să fac două remarci. La Roșia Montană avem într-adevăr o istorie de 2000 de ani, care aparține nu numai României, ci întregii Europe. Ar fi o crimă să o sacrificăm în numai 15 ani pentru niște aur pe care l-ar lua alții cu ei. (...)